

MÕNED MÕTTED MAJANDUSPOLIITIKA ÕPETAMISEST EESTI KÕRGKOOLOIDES-ÜLIKOOLOIDES

Käesolevas lühiaartiklis peatub allakirjutanu eeskätt Tallinna Tehnikaülikoolis (TTÜ; (1992–1998)) ja Tartu Ülikoolis (TÜ) õpetamise kogemustele, olles TTÜ-s Eestis esimese majanduspoliitika õppetooli asutaja, juhataja ja professor ning õpetanud majanduspoliitika aineid ka TÜ majandusteaduskonnas (alates 1996), TÜ Pärnu Kolledžis ja TÜ Narva Kolledžis (kuni 2019). Lisaks õpetanud majanduspoliitika aineid neljal aastal (2014–2017) ka Georgias – Tbilisis Georgia Tehnikaülikooli majandusteaduskonnas külalisprofessorina.

Käesolevat artiklit on allakirjutanu juba ligi kümme aastat kavandanud, info alased kokkulepped olid nii tolleaegse TTÜ majandusteaduskonna dekaani professor Üllas Ehrlich'iga kui TÜ majandusteaduskonna professori Janno Reiljan'iga. Ajad olid aga kiired ja asjad jäid pooleli. Täna on sündmustest palju aega möödunud, Üllas Ehrlich pole enam dekaan ja mitmed detailid unustanud, Janno Reiljan lahkus kahjuks meie seast jaanuaris 2018 ja puhkab nüüd Tartus Raadi kalmistul. Õnneks oli mõlemas teaduskonnas inimesi, kes sündmuse mäletasid ning allakirjutanut suunasid, infoga varustasid. Aitäh neile, nende nimede avalikustamine rahu huvides pole aga oluline.

1. Majanduspoliitika õppetool TTÜ-s (alates septembrist 1992)¹

Siinjuures tuleks märkida, et kui Matti Raudjärv /MR./ (MR. asutas 1992. aastal Tallinna Tehnikaülikoolis esimese majanduspoliitika õppetooli Eestis (Tartu Ülikoolis loodi majanduspoliitika õppetool rohkem kui aasta hiljem, 1993. aasta lõpus), kuulus õppetool mitme teise õppetooliga Territoriaalmajanduse instituudi koosseisu (direktoriks juristist professor Ants Kukrus /1992–2002/).

1996. aastal kutsusid professor Janno Reiljan ja professor Jüri Sepp Matti Raudjärve TÜ majandusteaduskonda külalisõppejõuks mõne majanduspoliitika aine osasid õpetama.

1998. aastal lahkus Matti Raudjärv koos mitmeaastase rahastusega Eesti Teadusfondi (ETF) Grandiga täielikult tööle Tartu Ülikooli majandusteaduskonda² (edasi oli õppetooli juhatajaks mehhaanikainsenerist Kaarel Kilvits /alates aastast 1997/, kelle Matti Raudjärv oma õppetooli kutsus mõned aastad varem).

Mõistlikku koostööd uue juhatajaga ei tekkinud, sest K. Kilvits kirjutas Matti Raudjärve poolt 1995. ja 1997. aastal avaldatud originaalse raamatu-õpiku³ (mida üliõpilased TTÜ-

¹ TTÜ-ga seotud informatsioon on pärit Matti Raudjärve (MR.) arhiivist ja Internetist ning seda on täiendatud MR-le saadetud e-mailidega: 5.04.2024 ja 8.04.2024. Lisaks telefonivestlused oludega kursis olevate inimestega.

² ETF Grant 1998 – 2000: Eesti Vabariigi arengut kindlustava eesmärgipärase ja kompleksse majanduspoliitika ning vastava koolituse teoreetilise-praktilise aspektid. Grandi hoidja M. Raudjärv.

³ Raudjärv, M. (1995). Sissejuhatus majanduspoliitikasse: Teoreetilised põhialused ja kategooriad. Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskond, majanduspoliitika õppetool. Tallinn: Mattimar AS, 83 lk.; Raudjärv, M. (1997). Majanduspoliitika alused. 2. väljaanne. Tartu Ülikooli majandusteaduskond, rahvamajanduse instituut, majanduspoliitika õppetool. Tallinn, Tartu: Mattimar OÜ, 107 lk.; Raudjärv, M. (2000). Majanduspoliitika alused. 3., täiendatud väljaanne. Tartu Ülikooli

s ja teistes Eesti ülikoolides-kõrgkoolides aktiivselt kasutasid) leht-lehelt maha ja avaldas oma nime all⁴ (viidates vaid sissejuhatuses, et **võimaluste piires** on kasutatud Matti Raudjärve raamatu materjale). **Sisuliselt oli tegemist plagiaadiga!**⁵

Huvitav – kui üliõpilased tegelevad plagiaadiga, on järeldused karmid – kuni eksmatrikuleerimiseni. Antud juhul aga õppejõu ja õppetooli juhataja puhul, piirduti vast tühise tähelepanu juhtimisega. Au see Tallinna Tehnikaülikoolile kindlasti ei teinud. Noomida sai K. Kilvits küll TTÜ tolleaegse rektori professor Olav Aarna⁶ poolt ja laideti teda ka TTÜ nn eetikakomisjoni poolt, kuid teaduskonnas midagi ette ei võetud.

Kaarel Kilvits'a õppe- ja teadustöö valdkond oli suhteliselt tagasihoidlik: Majanduspoliitika; Tööstuspoliitika; Innovatsioonipoliitika; Tehnopolitiika; Tööstuse restruktureerimine, Integreerumine Euroopa Liiduga. Valdavalt oli tegemist tema põhihariduse, so mehhaanikainseneri valdkonnaga. Kuna allakirjutanu oli seotud Tartu Ülikooliga, siis ilmselt ei olnud TTÜ majandusteaduskonnas kompetentseid kolleege, kes oleks K. Kilvitsa nõ vajaliku järje peale suunanud. Ja kas see üldse kedagi huvitas (dekaanid Alari

majandusteaduskond, rahvamajanduse instituut, majanduspoliitika õppetool. Tallinn, Tartu: Mattimar OÜ, 157 lk.

⁴ Kilvits, K. (1999). Majanduspoliitika. Tallinn, TTÜ Kirjastus, 160 lk.; K. Kilvitsal on veelgi mõned majanduspoliitika alased publikatsioonid – võib-olla on ka need teiste autorite töödest maha kirjutatud?

⁵ Plagiaat (ladina keeles plagiarus „inimeserõvija, orjakaupmees“) ehk loomevargus on võõra teose või selle osade avaldamine enda omadena. Plagiaadiks nimetatakse ka kirjaniku teose trükis avaldamist ilma tema nõusolekuta.

Mistahes teost saab pidada plagiaadiks vaid juhul, kui see vastab kolmele kriteeriumile. Esiteks: esineb äratuntav sarnasus kahtlustatava teose ja mõne varasema teose vahel. Teiseks: teoste vahel esinevat sarnasust ei ole võimalik seletada juhusega. Kolmandaks: teose autor ei ole viitamise või tänusõnadega või muul viisil tunnistanud varasema teose kasutamist. Plagiaat. [<https://et.wikipedia.org/wiki/Plagiaat>] 19.04.2024.

⁶ Jõhvi kontserdimajas 5. oktoobril 2024 toimunud haridustöötajate ja hariduse toetajate tunnustamisel, aasta õpetaja galal, pälvis riikliku elutööpreemia akadeemik Olav Aarna. [<https://www.err.ee/1609482787/olav-aarna-palvis-elutoopreemia>] 5.10.2024.

Olav Aarna (sündinud 4.11.1942 Tallinnas) on Eesti informaatikateadlane, poliitik ja Eesti Teaduste Akadeemia liige (alates 1990). Aarna oli 1991–2000 TTÜ rektor, 2000–2003 Estonian Business Schooli (EBS) rektor ning 2003–2007 X Riigikogu liige. [https://et.wikipedia.org/wiki/Olav_Aarna] 6.10.2024.

Purju⁷ /kuigi põhihariduselt majandusküberneetik/ ja Enn Listra⁸ /põhiharidus: teoreetiline füüsika; aastatel 1993–1997 oli TTÜ majandusteaduskonnas magistriõppes ja aastatel 1997–2001 samas ka doktoriõppes).

Tema juhtimisel hakkas õppetool TTÜ-s samm-sammult kiratsema. 2002–2013 oli majanduspoliitika õppetool Avaliku sektori majanduse instituudi koosseisus (direktoriks oli K. Kilvits) ja aastal 2017 likvideeriti nii instituut kui õppetool.

Vestlusest mitmete teaduskonna inimestega paljude aastate vältel ilmnas, et mõne liitumise ja likvideerimise põhjuseks olevat olnud ka inimeste (sh ka ülemuste poolsete) vahelised arusaamatused ja konfliktid.

⁷ Suhteliselt kummaline on endise kolleegi Alari Purju (majanduskandidaat; PhD) tööalane karjäär (kui seda nii võib nimetada) TTÜ-s ja väljaspool olnud (jääb mulje, et kohati ei sobinud ta ei ühe ega teise institutsiooni struktuuri):

TTÜ majandusteaduskond: prodekaan: 1992–1993, aseprofessor, 1994–1997, prodekaan: 1994–1996; dekaan: 1996–2004, professor, 1997–2004; vanemteadur: 1.01.2005–31.12.2009

EBS, Estonian Business School: professor ja Sotsiaalteaduste instituudi juhataja: 2005–2009

TTÜ majandusteaduskond: Avaliku sektori majanduse instituut, Avaliku sektori ökonomika õppetool, professor: 1.01.2009–31.12.2013

TTÜ ehitusteaduskonna Logistikainstituut liideti TTÜ mehaanikateaduskonna masinaehituse ja tööstustehnoloogia instituudiga

TTÜ ehitusteaduskond: Logistikainstituut, direktori kt.: 1.01.2013–31.03.2016

TTÜ mehaanikateaduskond: Masinaehituse instituut, Logistika õppetool ja ehitusteaduskond: Logistikainstituut, Tarneahela juhtimise õppetool, külalisprofessor: 1.01.2013–31.03.2016

TTÜ mehaanikateaduskond: Masinaehituse instituut, Logistika õppetool, külalisprofessor (0,50): 1.04.2016–31.12.2016

TTÜ inseneriteaduskond: Mehaanika ja tööstustehnika instituut, külalisprofessor (0,50): 1.01.2017–31.08.2017

EBS, Estonian Business School: külalisprofessor (0,50): 1.09.2016 – ...

⁸ Endise kolleegi Enn Listra tööalane karjäär TTÜ-s:

TTÜ majandusteaduskond: Rahanduse ja majandusteooria instituut, Majandusmatemaatika, statistika ja ökonomeetria õppetool, Statistika ja ökonomeetria õppetool, lepinguline õppejõud (0,75): 1992

TTÜ majandusteaduskond: Rahanduse ja majandusteooria instituut, Majandusmatemaatika, statistika ja ökonomeetria õppetool, Statistika ja ökonomeetria õppetool, lektor (1,00): 1.09.1993–31.08.2002

TTÜ majandusteaduskond: Rahanduse ja panganduse õppetool, juhataja ja professor: 1.09.2002–31.12.2016

TTÜ majandusteaduskond: dekaan: 2004–2009 ja 1.01.2017–08.03.2023

TTÜ majandusteaduskond: Tootlikkuse ja konkurentsivõime keskus, juhataja: 2014–31.12.2016

TTÜ majandusteaduskond: Majandusanalüüsi ja rahanduse instituut, professor: 1.01.2017–30.06.2022

TTÜ majandusteaduskond: dekanat, teadur (0,20): 9.03.2023 – ...

TTÜ majandusteaduskond: emeritprofessor: 01.05.2023 – ...

Eesti Majandusteaduse Selts: asepresident: 2007–2010

2. Majanduspoliitika õppetool TÜ-s (alates detsembrist 1993)⁹

Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas loodi majanduspoliitika õppetool 1993. aasta lõpul Majanduspoliitika ja riigimajanduse instituudi asutamise raames Õppetooli juhatajaks oli professor Jüri Sepp.

Õppetool loodi ettevõtluspoliitika lektoraadi ja majandusteooria õppetooli ühe osa alusel. Majanduspoliitika kui eriaine rakendus 1994. aasta sügissemestrist. Majanduspoliitika õppetooli ülesanneteks kujunes:

- Majanduspoliitika üldteooria õpetamine;
- Mikromajanduspoliitika käsitlemine nii teadus- kui õppetöös.

1996. aastal lisandus majanduspoliitika õppetoolile majandusajaloo lektoraat.

1998/1999. õppeaastal liideti majanduspoliitika õppetooliga riigimajandus õppetool.

Õppetöös oli majanduspoliitika õppetooli põhiülesandeks majanduspoliitika ja riigimajanduse eriaine (spetsialiseerumissuuna) korraldamine ja õpetamine koos riigimajanduse õppetooliga. Võib ütelda, et ega ka TÜ majanduspoliitika õppetool ei hiilanud kogu majanduspoliitika valdkonna õpetamisega.

Majanduspoliitika õppetooli õppejõud õpetasid järgmisi aineid (9, neist 8 on otseselt majanduspoliitika ained):

Institutsiooniökonomika, Uus poliitiline ökonomia, Võrdlev majanduspoliitika, Struktuuripoliitika, Konkurentsipoliitika, Konkurentsi- ja struktuuripoliitika, Regionaal- ja kohaliku omavalitsuse poliitika, Regionaal- ja lokaalpoliitika, Keskkonnapoliitika.

Riigimajanduse õppetooli õppejõud õpetasid järgmisi aineid (13, neist 8 on otseselt majanduspoliitika ained):

Struktuuriökonomika, Euroopa Liidu majandus- ja rahanduspoliitika, Rahapoliitika, Raha- ja stabilisatsioonipoliitika, Välismajanduspoliitika, Maamajanduspoliitika, Agaraarpoliitika, Sotsiaalsfääri rahastamine, Sotsiaalpoliitika, Sotsiaal- ja tööpoliitika, Avaliku sektori ökonomika, Finantsjuhtimine avalikus sektoris, Avaliku sektori ökonomika ja juhtimine.

Bilanss: kahe õppetooliga õpetati kokku 22 ainet, millest 6 ainet ei olnud otseselt majanduspoliitika ained.

Oletatav põhjus: keegi õppejõududest ei olnud stažeerimisel teiste riikide ülikoolides pühendanud end kogu majanduspoliitika valdkonna tundmaõppimisele ning sellest tulevalt õnnestus õppeprotsessis vaid osaliselt majanduspoliitika valdkonda haarata.

Alates 1.01.2016 asus Riigimajanduse ja majanduspoliitika õppetooli juhatajana ametisse teadus- ja innovatsioonipoliitika professor Kadri Ukrainski¹⁰ PhD

⁹ TÜ-ga seotud informatsioon on pärit Matti Raudjärve (MR.) arhiivist ja Internetist ning allikast: Sepp, J. (2008). Majanduspoliitika. Tartu Ülikooli majandusteaduskond 70/40. Tartu Ülikooli Kirjastus, lk. 195–201. Lisaks vahetud vestlused ja telefonivestlused oludega kursis olevate inimestega (sh Janno Reiljan jt).

¹⁰ Ta on olnud lühemat aega Riigimajanduse ja majanduspoliitika õppetooli juhataja ka perioodil 1.02.2013–31.12.2015. Perioodil 1.09.2006 kuni 31.12.2015 oli ta vahelduvalt erakorraline teadur, välismajanduse teadur, projektijuht, innovatsiooni juhtimise vanemteadur, ka teadusprodekaan (17.09.2014–31.12.2015) ja asejuhataja teaduse alal (1.01.2016–30.04.2016).

(majandusteadus). Täna sel päeval ka TÜ sotsiaalteaduse valdkonnas majandusteaduskonna asejuhataja teaduse alal ning „Ettevõtluse ning tehnoloogia juhtimise MA“ programmi juht, samuti programmi juht magistriõppekavale „Ettevõtlikkus majanduspoliitika kujundamises“. Õppetöö ained on ilmselt vastavuses professuuriga – teadus- ja innovatsioonipoliitika.

Teiseks majanduspoliitika õppejõuks samas õppetoolis on majanduspoliitika kaasprofessor Diana Eerma¹¹ PhD (majandusteadus). Varasem põhiõppejõud Jüri Sepp on emeriteerunud ning ametis vaid 0,25 koormusega.

TTÜ-s oli olukord esimesel perioodil (1992–1998) vastupidine: Matti Raudjärv pühendus alates esimesest stažeerimisest (Kielis Ülikool, Majanduspoliitika instituut /november–detsember 1989/, direktor professor Gerhard Prosi /27.10.1935 Ludwigsburg – 29.08.2014, Kiel, emeriteerus 2001/) ning valdavalt ka järgnevatel stažeerimistel *kogu majanduspoliitika valdkonna tundmaõppimisele* (sh 1995. aastal Paderborni Ülikooli majanduspoliitika instituudis, professor Peter Dobiase juures, samuti mitmel aastal, viimati aastatel 2016/2017 Kielis Maailmamajanduse Instituudis dr Klaus Schraderi ja dr Claus-Friedrich Laaseri juures).

Pärast Matti Raudjärvi lahkumist TTÜ-st Tartu Ülikooli, tekkis ka TTÜ-s nõ „poolik olukord“.

3. TTÜ ja TÜ majanduspoliitika õppetoolide õppetöö väline koostöö (1994–2006). Matti Raudjärve õppetöö väline tegevus TÜ Pärnu Kolledži (ja Narva Kolledžis külalisõppejõuna) koosseisus

Ainulaadne oli majanduspoliitika konverentside korraldamine Tartus–Värskas, kus initsiaatoriks-idee autoriks ja peakorraldajaks oli Matti Raudjärv. Esimene konverents oli kolmepäevane nn laevakonverents mais 1984 (Tartu–Värskas–Pihkva–Värskas–Tartu). Teine konverents toimus aastal 1994¹² – siis kutsus juba TTÜ majanduspoliitika

ETIS-e CV ei näita pühendunud stažeerimist majanduspoliitika valdkondadele, on vaid valdkonnad üldiselt: ETIS-e valdkond: 2. Ühiskonnateadused ja kultuur; 2.12. Majandusteadus ning CERCSe valdkond: S180 Majandus, ökonomeetrika, majandusteooria, majanduslikud süsteemid, majanduspoliitika ja nn täpsustuseks: Teadus- ja innovatsioonipoliitika.

Doktorikraad (PhD) aastal 2008: Innovatsiooniteadmuse allikad Eesti puidusektori näitel (juh-d: George Nicholas von Tunzelmann ja Janno Reiljan).

¹¹ Rahvusvaheliste suhete magister, majanduspoliitika, MIA. International Affairs in Economic Policy Management, Columbia Ülikool, New York, USA, Rahvusvaheliste Suhete ja Haldusjuhtimise Kool, 2001. Ta on olnud perioodil 2001 kuni 30.04.2015 teadur, majanduspoliitika teadur ja majanduspoliitika lektor. Perioodil 1.05.2015 kuni 31.12.2020 majanduspoliitika dotsent ja alates 1.01.2021 majanduspoliitika kaasprofessor ja alates 11.08.2022 ka „Ettevõtte majanduse (BBA) programmi“ programmi juht.

ETIS-e CV ei näita pühendunud stažeerimist majanduspoliitika valdkondadele.

Doktorikraad (PhD) aastal 2014: Raamatupidamislik käsitus ülikooli teaduskonna sotsiaaltulemuse arvestuseks Tartu Ülikooli näitel (juh-d: Peter Joachim Friedrich ja Jüri Sepp).

¹² 1984. aastal toimus Matti Raudjärve initsiatiivil ja peakorraldamisel selle seeria esimene kolmepäevane nn laevakonverents (Tartu – Värskas; Värskas – Pihkva – Värskas; Värskas – Tartu). Konverents õnnestus ning seejärel hakkasid osalejad nõudma, et seda korrataks. Teoks sai see kümne aasta pärast (kuna vahepeal toimusid teised konverentsid ning Eesti saavutas taas iseseisvuse ja sellega

seoses oli kõigil palju muid tegevusi), kuid sobilikku laeva enam ei olnud (endine mootorlaev „Vannemuine“ oli vana, oma sõidud lõpetanud, veest Emajõe kaldale välja tõstetud, roostetas ja ootas utiili saatmist).

Kuna ka aastal 1994. ja järgnevatel aastatel hakkas konverents edukalt ja hoogsalt toimuma ning 1996. aastal muutus rahvusvaheliseks, ilmusid ka korralikud teaduslühiaiklilite (teeside) kogumikud, siis peatselt ilmus välja „kosilane“ – kolleeg Alari Purju TTÜ-st. Ta pöördus Jüri Sepa /kes oli nüüd Matti Raudjärve poolt kaaskorraldajaks kutsutud/ poole ettepanekuga, et nemad – Alari ja Jüri, oleks kahekesi konverentsi peakorraldajad. Jüri Sepp teatas sellisest ettepanekust ka Matti Raudjärvele ning „kosilane“ jäi nõ „pika ninaga“. Selline oli siis selle „kosilase“ *tööstiil* prodekaani ja dekaani TTÜ majandusteaduskonnas.

* * *

Hästi korraldatud konverentsid toimusid ja heal tasemel publikatsioonid ilmusid igal aastal (alates 1994), kuid 2006. aastal Värskas konverentsi lõpetades võttis sõna ka kaaskorraldaja Jüri Sepp. Ta tegi üpris ambitsioonika ettepaneku (nõ sõites sisse lahtisest uksest): konverents korraldada mitte igal aastal, vaid üle aasta ning tema peakorraldajana ja TÕ majandusteaduskond on valmis kogu senise tegevuse enese peale võtma (miks mitte võtta üle süsteemi, mis on hästi sisse tõotatud ja toimib eeskujulikulult!).

Ettepanek ei leidnud toetust, vaid eeskätt kriitikat: sõna võtsid professor Sulev Mäeltsemees TTÜ-st, professor Janno Reiljan TÕ-st ja professor Manfred O. E. Hennies Saksamaalt, Kieli Raken-dusülikoolist. Nende arvamus oli – seni on konverentsid suurepäraselt toimunud ja publikatsioonid heal tasemel ilmunud ning senist tegevust pole mõtet muuta – jätkame samaviisi. Võimalik, et Jüri Sepa ettepanek oli ajendatud ka sellest, et ta oli sel ajal (2004–2007) Eesti Majandusteaduse Seltsi president ja siis oleks olnud võimalik ka oma tegevust presidendina kaalukamana näidata. Jüri armastas ikka aeg-ajalt ütelda: „Tahan veel silma paista!“. Nüüd oli „silma paistmine“ siis käes ... ? Käesoleva artikli viites 5 toodud allikas „Tartu Ülikooli majandusteaduskond 70/40“, kus viidati õppetoolides töötanud inimestele (majanduspoliitika õppetoolist kirjutas Jüri Sepp), pole kordagi nimetatud, et Matti Raudjärv oli TÕ majanduspoliitika õppetooliga seotud juba aastast 1996 (Janno Reiljani ja Jüri Sepa kutsel) ja ka seda mitte, et teaduskonverentside korraldamise idee just temalt oli tulnud (1984 ja 1994 ...) ja oli õppetoolis kuni 2000. aastate keskpaigani (seejärel kutsutuna TÕ Pärnu Kolledžile ja hiljem osaliselt ka Narva Kolledžile orienteerus) ning konverentside peakorraldajaks ja ajakirja peatoimetajaks (ka kogumike puhul) on olnud just tema. Kas seda mittemainimist-vaikimist tuleb võtta kui ignoreerimist 2006. aasta äraütlemise eest. Elame üle!

* * *

Peatselt ilmus välja järgmine, kolmas, mõneti nõudlikum ja ambitsioonikam „kosilane“ kui esimene „kosilane“ (ja mitte tagaselt, vaid ühel Tartus toimunud seminari järelelõpetusel majandusteadlaste seltskonnas Elva lähistel, Andres Arraku /17. juuli 1958 Tartu – 4. mai 2017/ suvekodus) ning otse Matti Raudjärve poole pöördudes (ja seda varasema kaaskorraldaja Jüri Sepa teadmisel-juuresolekul) konverentsi korraldamist ja ajakirja väljaandmist Eesti Majandusteaduse Seltsi ja tema eestvedamisel edaspidi teha. Nimelt oli kolmas „kosilane“ endine kolleeg TTÜ-st, Enn Listra? Enn, olles TTÜ majandusteaduskonna dekaan (2004–2009) ning saanud rotatsiooni korras 2007. aastal ka Eesti Majandusteaduse Seltsi presidendiks, oli ilmselt arvamusel, et ta „säraks“ paremini kui tema oleks dekaani ja presidendina ka olulise rahvusvahelise teaduskonverentsi peakorraldaja ja teadusajakirja peatoimetaja (nimelt aastast 2007 arendasime varasema teaduskogumiku paljudes andmebaasides fikseeritud rahvusvaheliseks kolmekeelseks teadusajakirjaks). Selline, mõneti häbematu ettepanek korraliku tegevuse ülevõtmiseks ja uue nime all edasiseks tegevuseks sai kiirelt eitava vastuse.

* * *

Eelnev ei olnud veel kõik – kui Matti Raudjärv juba TÕ Pärnu Kolledžis töötas, ilmus ühest Eesti kõrgkoolist välja juba neljas „kosilane“, kes mitte eriti tagasihoidlikult nii konverentsi kui ajakirja enesele ja oma kõrgkoolile soovis saada (siinjuures ei nimeta ma selle inimese nime, ega kõrgkooli;

õppetooli juhataja ja professor Matti Raudjärv konverentsi kaaskorraldajaks TÜ majanduspoliitika õppetooli (juhataja professor Jüri Sepp). Aastast 1996 muutus konverents rahvusvaheliseks eeskätt saksa kolleegide osavõtul. Koos erinevate Eesti institutsioonidega ja rahvusvaheliste partneritega sai 1994–2006 teoks 13 konverentsi koos vastavate teaduskogumike väljaandmisega.

Järgnevatel aastatel jäi TÜ majanduspoliitika õppetool (ja Jüri Sepp) konverentside korraldamisest ja 2007. aastal asutatud teadusajakirja väljaandmisest kõrvale ning nii konverentsi peakorraldajana kui ajakirja peatoimetajana tegutses nn uue hingamise tingimustes edasi Matti Raudjärv, kes sel ajal töötas juba Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžis. Tartu Ülikool jäi pea üldse nii konverentsi korraldamisest kui ajakirja väljaandmisest kõrvale (vaid professor Janno Reiljan ja Peter Joachim Friedrich olid aktiivselt tegevad, Janno kuni oma surmani jaanuar 2018; Kadri Ukrainski oli seisukohal, et tema nimega ei tohiks ei konverentsi ega ajakirja siduda, st loobus koostööst, kuigi Janno Reiljan oli tema doktoritöö üks juhendajatest) ning valdavalt olid tegevad nii konverentsi kui ajakirjaga kolleegid TTÜ-st (professor Sulev Mäeltsemees, professor Üllas Ehrlich, sekretärid), Saksamaalt (professor Manfred O. E. Hennies Kieli Rakendusülikoolist, kuni oma surmani oktoober 2019; professor Armin Rohde Greifswaldi Ülikoolist; hiljem Jänedal (kus alates aastast 2013 on konverents toimunud) ka professorid Klaus Schrader ja Claus-Friedrich Laaser Kieli Maailmamajanduse Instituudist; jmt), Venemaalt (Jänedal, Tatjana Avdejeva Kubani Riiklikust Ülikoolist), Georgiast (Jänedal, Irina Gogorishvili Tbilisi Riiklikust Ülikoolist) ja mujalt.

Võib ka nii ütelda – alates 2007. aastast suurenes TTÜ ja teiste riikide ülikoolide roll nii konverentside korraldamisel kui ajakirja väljaandmisel, vähenes aga TÜ osa.

Paraku ei toimunud meil aastatel 2000 – 2024 teaduskonverentsi, algul Covid-19 pandeemia, seejärel algas Venemaa agressioon Ukrainas, lisaks hindade ja elukalliduse tõus ja mitmed teised segavad asjaolud. Kõigil neil viiel aastal oli korraldajate poolt konverents ette valmistatud. Loodame edaspidi paremat.

Teadusajakirja oleme aga kõigil aastatel välja andnud ja püüame seda edaspidigi teha.

4. Majanduspoliitika rolli muutus Eesti ülikoolides (TTÜ-s, TÜ-s ja mujal)

Ka Tartu Ülikoolis ei olnud majanduspoliitika õppetooli tegevusel pikalt edu, kuna see ühendati sajandi algaastatel riigimajanduse õppetooliga. Moodustus Majanduspoliitika ja riigimajanduse õppetool, kusjuures majanduspoliitika ainet ei käsitletud terviklikult, vaid ainult osaliselt.

kuigi on kolleege, kes sellest on teadlikud). Loomulikult ei tulnud varasema tegevuse lihtsalt üleandmine kõne alla. „Kosilane“ püüdis küll kaudselt ära ütlejale edaspidi ebameeldivusi tekitada, kuid see vist ei õnnestunud (aga eks igal inimesel on oma hinnangud teatud tegevustele)?

* * *

Seega oli aastatega kogunenud juba neli, ilmselt solvatud „kosilast“, kes edaspidi vist „rusikas taskus“ püüdsid levitada infot (eeskätt doktorantide seas) nii konverentsi kui ajakirja vähesest tähtsusest. Polnud hullu – meie „karavan“ liikus ja liigub ka praegu edukalt edasi (meenutan – meie kolmekeelne teadusajakiri on teiste rahvusvaheliste andmebaaside kõrval fikseeritud Scopuses ja USA Kongressi raamatukogus ning oleme ETIS-es tasemel 1.1). Ehk ilmub veel mõni „kosilane“ välja?

Siit MR. subjektiivne aramus-küsimus: kas õppetooli juhid TTÜ-s ja TÜ-s ei olnud mõneti vähetegusad, et õppetoolid likvideeriti-liideti?!

Kahetsusega tuleb nentida, et ei varem ega ka täna ei tunne paljud majandusõppejõud majanduspoliitika põhitõdesid ja on arvamusel, et see on mingi taoline valdkond nagu tänapäeval osa Eesti poliitikud nii Riigikogus, Vabariigi Valitsuses kui kohalike omavalitsuste volikogudes omavahel kaklevad ja ebaeetiliselt end ülal peavad. Ülikoolide reformide ajal 1992 ei saanud ka muidu lugupeetud TTÜ statistikaprofessor majandusdoktor Vello Vensel (28. detsember 1941 Tuula – 22. detsember 2004 Tallinn) aru, milleks selline aine (ained), nagu majanduspoliitika üldse on olemas.

Samas, TTÜ professor, majandusdoktor, pikaajaline kateedrijuhataja, akadeemik, Eesti Panga Nõukogu esimees (21.12.1992–21.12.1997) ja Riigikogu VIII ja IX koosseisu liige Uno Mereste (27.05.1928 Tallinn–6.12.2009 Tallinn) ning oskuskeele alusepanijaid mõistis majanduspoliitika kui rakendusteaduse tähtsust ning toetas allkirjutanut igati.

Olles ajavahemikul 1989–2016 palju kordi kuude viisi stažeerinud Saksamaa LV¹³ ülikoolides (Kiel ülikool, Kiel Rakendusülikool, Kiel Maailmamajanduse Instituut, Frankfurti (Main) Ülikool, Osnabrücki Rakendusülikool, Paderborni Ülikool, Greifswaldi Ülikool jmt), täiendkoolituskeskustes (Schleswig-Holsteini Majandus-akadeemia Kielis, Friedrich-Eberti Sihtasutus-Fond Bergeustadtis Nordrhein-Westfaleni Liidumaal Kölni lähedal) ja ametkondades (Schleswig-Holsteini Liidumaa Majandus- ja Liiklusministeerium; Kiel Tööstus-Kaubanduskoda) Austrias Viini Majandusülikoolis, Georgias-Tbilisis Georgia ülikoolides jm, on sealsetes ülikoolides selge arusaam, et majanduspoliitika kui valdkonna õpetamine mujal maailma ülikoolides on laienemas, sh USA-s. Meil Eestis on asjad paraku vastupidi – nii TTÜ-s kui TÜ-s (eeskätt kolledžites) on majanduspoliitika valdkond kas pea täiesti või üldse õppekavast maha võetud. Ilmselt on otsustajad ebakompetentsed, et nii on käitunud.

Ja siis imestame, kui praegune Eesti Vabariigi Valitsus ja suur osa poliitikutest Riigikogus ning kohalikes omavalitsustes arutavad arusaamatuid lahendusi, teevad mõttetuid või arusaamatuid otsuseid ja majandus ei arene vajalikul määral. Samas räägitakse tõsiste nägudega nn maailmavaatest ja ühiskonna teenimisest.¹⁴ Aeg-ajalt kuuleme lausa rumalusi ja võib väita, et märkimisväärsel osal meie poliitikutest pole eriti ulatuslikud teadmised majanduspoliitikast ehk teisiti – majandusalased teadmised on nõrgad (nagu vahetevahel öeldakse – nn „kooliraha“ tuleks tagasi maksta). Ning elanikud ja ettevõtjad pole olukorra, kavandatava majanduse perspektiividega ja elukvaliteediga rahul.

¹³ Toodud ajavahemikul on allkirjutanu ca 3,5 aastat Saksamaa eri kohtades elanud ja teadustööga tegelenud, sh paljude inimestega tutvunud ja sõbrunenud, õppinud tundma saksa kultuuri, traditsioone-kombeid, loodust, elu-olu jpm.

¹⁴ ERR Vikerraadios oli 24. veebruaril 2024 kell 7.35 kuni 7.46 intervjuu ühe liikluspolitseinikuga meie liiklusest. Muu jutu kõrval töi politseinik näite, et on küllalt juhtumeid kus teelõigus 50 km/h peatatakse auto kiirusel 117 km/h ja kui selgub, et autoroolis on Riigikogu liige või mõni teine avaliku elu tegelane, siis trahvi ei tehta, vabandatakse ja lastakse rikkunud edasi sõita. Siit küsimus – kui avaliku elu tegelased harjuvad selliste nn „teenuste ja soodustustega“, siis ehk mõni inimene pürgibki Riigikogusse või mõnda teise valitavasse organisse just selliste soodustuste ja ka kõrge palga pärast. Muud eesmärgid ja kohustused-vastutus on siis selle kõrval ilmselt teisejärgulised.

Ka ülikoolide osas tekib Eestis küsimus – kui demokraatlikult ja asjatundlikult ülikoolide struktuurides (teaduskonnad, valdkonnad, instituudid, õpetoolid jms) on muudatusi ja vastavaid otsuseid tehtud?

Olles ligi 50 aastat olnud ülikoolide ja teiste kõrgkoolidega ning nende kolleegidega seotud nii Eestis kui mitmes teises riigis (Saksamaa, Austria, Soome, Hispaania, Leedu, Läti, Ukraina, Ungari, Georgia, Venemaa jt), võib väita, et võrreldes teiste riikidega, on meil veel pikk tee minna, et normaalsuseni jõuda. Mõnigi kord on suhtumine sarnane nõuka ajale ja mõnikord tekib küsimus – ega mõnes kollektiivis endine KGB aktivist tegutsemas ja otsustamas pole? Tore kui minu kahtlused vääraks osutuksid!

Eesti Vabariigi taasiseseisvumise eel ja järel pühendusid teistes riikides stažeerides majanduspoliitika valdkonna uurimisele-tundmaõppimisele või majanduspoliitikaga seotud valdkondadele kolm ülikoolide õppejõudu: Janno Reiljan (TÜ) välismajanduse teemadel, Jüri Sepp (TÜ) uue poliitilise ökonoomia, institutsiooniökonomika, konkurentsi- ja poliitika jms teemadel ning allakirjutanu Matti Raudjärv (TTÜ, TÜ) majanduspoliitika teemad pea kõigis valdkondades. Kusjuures oli viimasel hea õnn, et tal õnnestus stažeerimisel olla just majanduspoliitika õpetamisega tegelevate professorite kaaslasteks ning kirjutada-avaldata ka majanduspoliitika-alane raamat eesti keeles (kolm väljaannet). Ilmselt raamat õnnestus ja on hea väljaanne, sest muidu poleks Kaarel Kilvits seda usinasti maha kirjutanud-varastanud ning enese nime all pärast Matti Raudjärve lahkumist TTÜ-st, tavalisi protseduurireegleid mitte järgides, avaldanud.

Arvestades asjaolu, et TTÜ-s majanduspoliitika õppetool likvideeriti, on ilmselt oluliseks põhjuseks asjaolu, et mitmed juhtivad õppejõud-professorid majandusteaduskonnas olid kesiste majandusalaste teadmistega pärast Eesti taasiseseisvumist ning ka väheste kogemustega ja kontaktidega teiste riikide ülikoolides. Nende hulka võib arvata ka Kaarel Kilvitsa (hariduselt TPI mehaanikainsener 1970), aga samuti dekaani Enn Listra (haridus: TÜ teoreetiline füüsika, 1982).

Allakirjutanu on nõus, et mehaanika ja füüsika alaste teadmistega (kuigi ollakse end ka majanduse valdkonnas täiendanud) pole kerge mõista majanduse sisu ja olemust, eriti veel majanduspoliitika eesmärgid, vahendeid ja loodetavaid tulemusi.

Aprill – mai 2024; Tallinnas, Pirita-Kose kodukontoris

Matti Raudjärv

(Eesti esimese majanduspoliitika õppetooli asutaja, juhataja ja professor /1992–1997, TTÜ/;

Majanduspoliitika teadur, dotsent /kaasprofessor/ TÜ majandusteaduskonnas, TÜ Pärnu Kolledžis ja Narva Kolledžis/;

käesoleva ajakirja asutaja /1984/ ja peatoimetaja /1994–2006; 2007 .../)

Lisad:¹⁵

Majanduspoliitika õppetool kui omaette struktuuriüksus eksisteeris TTÜ majandusteaduskonnas aastatel 1992–2013:

- Territoriaalmajanduse instituudi koosseisus (instituut eksisteeris aastatel: 1992–2002), majanduspoliitika õppetooli asutajaks ja juhatajaks oli Matti Raudjärv (1992–1997; aastal 1996 kutsuti Matti Raudjärv külalisõppejõuks Tartu Ülikooli majandusteaduskonna majanduspoliitika õppetooli ja 1998 lahkus ta TTÜ-st, võttes kaasa mitmeaastase Grandi ning asus TÜ-s tööle täiskohaga.); juhatajaks TTÜ-s oli Kaarel Kilvits (1997–2002 /2013/);
- edasi moodustati: Avaliku sektori majanduse instituut (2002–2013), ja selle koosseisus oli majanduspoliitika õppetool (juhataja oli Kaarel Kilvits /2002–2013/)

* * *

TTÜ Nõukogu otsusega 18.06.2013 nr 95 otsustati:

1. Korraldada majandusteaduskonna avaliku sektori instituut ümber järgmiselt:
 - 1.1. avaliku ökonomika õppetool ja majanduspoliitika õppetool ühendada rahanduse ja majandusteooria instituudi majandusteooria õppetooliga.
- Otsus jõustub 01.09.2013.

* * *

Õppeainet „Majanduspoliitika“ lugesid TTÜ majandusteaduskonnas sügissemestritel (2016 – 2024 ja ilmselt ka edaspidi) järgmised õppejõud:

2013 – 2015 luges majanduspoliitika ainet Kaarel Kilvits.

2016 – 2017 luges ainet külalislektor, vanemlektor Marit Rebane (PhD)¹⁶, (TTÜ majandusteaduskond: majandusanalüüsi ja rahanduse instituut). Lisaks õppeained: Statistiline analüüs (2015/2016 ja Avaliku sektori ökonomika (2016 ...).

2008–2010, Oxfordi Ülikool: lapsehoolduspuhkus;

2012–2013, Euroopa Ülikool: lapsehoolduspuhkus;

2018–2020, TTÜ majandusteaduskond: lapsehoolduspuhkus.

Kahtlematult on lapsehooldus ülioluline tegevus, kuid erialaliselt vajalikud stažeerimised on jäänud kas nõrgaks või olematuks. Seetõttu on küsitav, kui kvaliteetset majanduspoliitilist kompetentsi on õppejõul võimalik auditooriumis näidata.

Majanduspoliitilise kompetentsi küsimus kerkib ka teiste õppejõudude puhul.

* * *

2017. aastal, seoses TTÜ struktuurireformiga kaotati kõik õppetoolid, mis formeeriti ümber uurimiserühmadeks ja hakkasid tegutsema instituutide koosseisus.

¹⁵ Info MR. arhiivist ja saadud e-mailiga: 5.04.2024 ja 8.04.2024.

¹⁶ Tema CV ei näita mingit ettevalmistust (või stažeerimist) majanduspoliitika valdkonnas. Nii magistri- kui doktoriväitekirii olid eeskätt sotsioloogia valdkonnast (õpilased, perekond, tervis, meditsiin jms).

2018. aastal luges ainet külalisena dotsent Diana Eerma TÜ majandusteaduskonnast ja
2019–2020 luges ainet külalislektor Raivo Soosaar (MA)¹⁷ ja
2021–2023 ... luges ainet külalislektor, vanemlektor Marit Rebane (PhD).

TTÜ majanduspoliitika ainekavad:

- ❖ **vana ainekava:** TTP0010; õppeaine kood TTP0010; nimetused: eesti keeles: Majanduspoliitika, inglise keeles: Economic Policy; struktuuriüksuse kinnitus: 4.04.2016 (kehtis aastani 2017);
- ❖ **uus ja kehtiv ainekava:** TET0060; õppeaine kood TET0060; nimetused: eesti keeles: Majanduspoliitika, inglise keeles: Political Economy; struktuuriüksuse kinnitus 14.10.2016 (ainekava koostati üliõpilaste 2017. aasta vastuvõtu jaoks ja lugema hakati 2018 sügisel teisele kursusele¹⁸); struktuuriüksuse kinnitus: kinnitatud 16.10.2016 (kasutama hakati aastal 2018).

Ainekavade alusel kasutatav ja soovitatav kirjandus pole rikkalik, vaid vähene ning sisult ebatäiuslik.¹⁹ Allakirjutanu teab oma kogemustest, tuginedes paljudele pikaajalistele stažeerimistele teistes riikides, tööle ülikoolide raamatukogudes ning suhtlusele paljude teiste riikide ülikoolide kolleegidega, majanduspoliitikale orienteeritud õppejõudude-professoritega, et kui võrrelda näiteks, saksa ja inglise keelset majanduspoliitika alast kirjandust, siis võib väita, et:

- parim majanduspoliitika alane kirjandus on saksa keelne, kuna enamike raamatute kaante vahel on tavaliselt pea kõik majanduspoliitika valdkonnad esindatud;
- inglise keelse majanduspoliitilise kirjanduse puhul tuleb aga väga palju raamatuid üles otsida, et täielik ülevaade saada, kuna valdavalt on igas raamatus vaid ühte-kahte majanduspoliitika valdkonda käsitletud.

Eesti keelse (ja eestlaste poolt avaldatud) kirjanduse osas oleks kindlasti üliõpilastele (ja ka õppejõududele) heaks materjaliks käesolevas ajakirjas aastate jooksul ilmunud numbrites avaldatud teadusartiklid.

Nimetatud ainekavad (nii vana kui uus) on paraku ebatäiuslikud, tahaks olulist täiendamist, pealegi pole aine nimetus inglise keeles alati täpne, vaid eksitav (mitte „Political Economy“ /“Poliitiline ökonomika“, uue ainekava puhul/, vaid „Economic policy“ /“Majanduspoliitika“, mis oli õige vana õppekava puhul/). See näitab, et ainekava koostajad ja kinnitajad ei tunne piisavalt majanduspoliitika valdkonda ning on aine olemusse pealiskaudselt suhtunud. Siit ka kahtlus, et üliõpilasteni jõudev informatsioon ja teadmised võivad kohati väärad ja/või puudulikud olla. Ka selles osas peaks aineõppe-

¹⁷ Tema CV ei näita mingit ettevalmistust (või stažeerimist) majanduspoliitika valdkonnas. Magistritöö: Heaoluriigi kontseptsioonid ja nende rakendused (juhendaja A. Purju).

NB! Mõlemal lektoril (M. Rebane ja R. Soosaar) puuduvad ka arvestatavad majanduspoliitika alased teadusuuringud ja hea tasemega publikatsioonid.

¹⁸ Teisele kursusele „Majanduspoliitika“ ainet lugeda on vara, sest mitmed eeldusained on veel läbi võtmata. Sobiv aeg oleks alates kolmandast õppeaastast, siis on üliõpilastel juba arvestatav hulk teadmisi mida majanduspoliitikaga seostada.

¹⁹ Siinjuures võib allakirjutanu ka oma raamatuid (vt. viide 3) soovitada. Ka K. Kilvitsa plagiaatraamatut võiks lugeda.

jõudude kõrval nii õppetoolide, instituutide juhid ja dekaanid, ka prodekaanid kvaliteetse õppetöö eest vastutama. (MR.)

* * *

Kokkuvõtteks: Eestis esimese õppetooli asutajana olen mõneti pettunud ja nõrдинud, et kolleegid on minu tööd edasi ei arendanud, vaid tegelikult ära narrida lasknud. Aga ju neil polnud siis piisavalt head tahet, teadmisi, kogemusi-oskusi ja vajalikku mõistust, sest lihtsam on asjadel omasoodu lasta, mitte aga pingutada, mastaape laiendada ja kvaliteeti suurendada. Ilmselt ei saanud nad majanduspoliitika aineksest aru ja tegelesid mehaaniliselt midagi rääkides, saamata aru, mida see aine sisaldab, mis on eesmärgid ja sisu, ka seos teiste majandusainetega ning – mis on väga tähtis: mida see aine praktika jaoks õpetab.

Aga pole viga – mina olen oma töö teinud ja mitte halvasti. Vaatan rahulikult tehtule tagasi ja on veidi kahju, et mõned endised kolleegid on olnud saamatud ja asjatundmatud. Aga – edu neile!

Meie toimekonnad allakirjutanu eestvedamisel jätkavad aga majanduspoliitika teemadega ja seda nii ajakirja välja andes kui konverentsidel, allakirjutanu ise aga ka mõne meist lõunapoolsema riigi ülikoolidega koostööd tehes.

Matti Raudjärv